

A TÉKOZLÓ FIÚ VISSZATÉRÉSE

Fekszem a régi ágyamon, a régi szobámban.

Tévedsz, atyám, tévedsz, uram és parancsolóm, tévedsz, vén rabszolgatartó. Nagyon tévedsz, ha azt hiszed, valóban az történt, amire oly sok éven át vártál. Bármennyire másképp is történt minden, mint ahogy én szerettem volna, hogy történjék. Azután, hogy nem volt más választásom, mint visszatérni hozzád. Összeszedni magam, új erőre kapni, elrejtőzni a... mondjuk így: a hitelezőim elől. Vagy talán ne is csak mondjuk. Mert valóban ők azok, a hitelezőim, a véres kezű hitelezőim, ők üldöznek, ők keresnek halálra, talán nem is csak te tudod így, vén rabszolgatartó. Különbözik, ahogy vesszük... Mindegy, örülök, hogy legalább ebben hazudtam neked, legalább ennyit megőriztem magamból, abból az ellened született dacból, ami gyújtó szikrája volt csak annak a később másokat perzselő lángnak, egyetlen igazi, valóban kincseket érő ajándéknak, amiért hálával tartozom. Mert igenis ezért, csakis ezért tartozom hálával, csakis amiért ott lehettem a Tráciai mellett, aki térdre esve is állva maradt, míg csak halálra nem kaszabolták Crassus legionáriusai. És állva maradt azután is, feketében is, mozdulatlanul, holta után is. Csakhogy erről te mitsem tudhatsz, nem tudhatod, hogy vannak, akik térdre rogyva is állva maradnak, úgy, ahogy én csak szerettem volna állva maradni. Vagy legalább valamicsikét, egyetlen morzsányit megőrizni az állvamaradásomból — akár azzal is, hogy soha semmit se tudhatsz meg a Tráciairól. Nem tudhatod, hányszor ültem vele egyedül a vezéri sátorban, hosszú éjszakákat beszélgetve át, rabszolgátlan jövőről álmódva, vagy a csüggedés mérge ellen küzdve, miközben körülöttünk csendesen aludt a tábor. A megkorbácsoltak, a gönnyedéshez szokottak, a felegyenesedni tanulók és a felegyenesedéstől megszédülők, a maguk sem tudják mit remélnők táborá. A fékezhetetleneké, a bosszúszomjasoké és bosszúból megfeszítendőké, azoké, akiknek formáló és fegyelmező bölcsessége akartam lenni. Ezért lettem a Tráciai tanácsadója, bizalmasa, terveit sugalmazója — hála a tudásomnak, amit gazdagságotól kaptam, végső fokon tőled, és amiből soha semmit se kívánok visszaadni neked. Olyképpen se, hogy a Tráciairól és a táboráról mesélek, látszatbűnbánattá változtatva, amit büszkén szabadna csak az arcodba vágnom. Azt, hogy kikkel együtt és kik ellen harcoltam én! Mert te, atyám, mindent olyan-
nak hallasz, s olyan-
nak is mondatsz el velem mindent, amilyen-
nek hal-
tani akarsz. Ezért hallgattam minderről, s ezért hallgatok továbbra is. Ezenkívül meg minek is mondanék bármit erről? Hiszen te hosszú időn át bizonyára halottnak hittél, vagy legfeljebb bizonytalanul reményked-
tél csak a visszatérésemben és a diadalodban, mit sem tudva a távoli

Itáliában történekekről, arról a Gyűlölt Várost szorongató veszedelemről, amely, bármi távol játszódtól is le tőled minden, téged is szorongatott. Mert bármit tarts is a Gyűlölt Városról, mégis a te pártfogód, a te szövetségese. Mindazokkal szemben, akiknek te — tudom, tudom, igazságos és kegyes — uruk és parancsolójuk vagy. Annyira igazságos és kegyes lehet valaki, akinek soha eszébe se jut megkérdezni, hogy jogában áll-e igazságosnak és kegyesnek lenni azok fölött, akikhez igazságtalan és kegyetlen is lehet. De hát mit is oktatlak, vén rabszolgatartó, ha egyszer te annyira mindent tudsz, hogy sohase tudhatsz meg semmit, kezdettől fogva mindig is mindent tudtál, ezért vagy alkalmatlan rá, hogy bármit is megtudj. Semmit se magyarázok hát, még így gondolatban sem. Semmi értelme, hiszen én csakis menedéket akartam találni nálad — mielőtt a harcot tovább folytatnám. Bárhol, bárki ellen, de mindig ellened. Mert az istenekre, azaz a te egyetlen igaz és bosszúálló istenedre mondom, sokszor úgy érzem, én talán sohasem harcoltam mások ellen, csakis ellened, és amikor hozzád indultam, úgy terveztem, ellened fogok harcolni továbbra is. Ezért akartam, hogy annak láss viszont, akinek mindig is viszont szeretted volna látni. Eltévéd és megtért bárányodnak, akinek minden tőled lopott aranya és ezüstje patakokban ömlő borral csorgott szét, pergő kocka nyomán foszlott semmivé a Gyűlölt Városban, örömlányok ölébe vándorolt.

De talán hazudnom se kell. Valóban ez történt, folyt a bor, pergett a kocka, visongtak az örömlányok, amíg csak magam sem maradhatam már meg a magam tulajdonának, s egy dél-itáliai ültetvényes birtokában a korbáccsal is megismerkedtem. Nem szoktam meg az engedelmességet, gyakran kaptam verést. Fájdalmasat, bőrdömet hasogatót. És miközben hátamon csattogott a szíj, egyre arra gondoltam, mennyire fájna neked, ha így látnád tulajdon fiadat — és ilyenkor máris kevésbé fáj. Néha talán kerestem is a verést, csak hogy mind többször képzelhesselek el ilyen tehetetlenül megalázottnak, s minél többször láthassam magamat másnak, mindannak ellentétéként, ami szeretted volna, hogy legyenek: nyomodba lépőnek, hatalmasnak, kegyesnek és igazságosnak. Mert ne tagadd, ezt akartad, még mielőtt te akartál volna hozzám megbocsátónak, jóságosnak és kegyesnek megmutatkozni. Először ellentéted, azután ellenséged akartam lenni. Ellenséged azután is, hogy nem volt más választásom, mint visszatérve hozzád porig alázkodni előtted és a kegyeidbe könyörögni magam. Rongyokban, koldustarisznyával járulni eléd, leborulni előtted, átnyalábolni a tédedet, zokogó fejemet a sarudra hajtani. — Atyám, vétkeztek az ég ellen és te ellened...

Így, így valahogy majd, hatásosan, kiszámítottan — gondoltam ott messze napnyugaton, mocsarak vizében gázolva, tövises bozótban húzódva meg, gyakran szinte láttalak is, amint jóságosan, fehér szakállasan, lassú léptekkel közeledsz felém. Annyira elevennek, hogy nemegyszer beleremegtem, talán még erősebben is, mint mikor bujdosó rabszolgákra vadászó legionáriusok csörtettek a rejtékhelyem körül. És miközben magam előtt láttalak, csak arra gondoltam, semmi se fontosabb, minthogy meggyőző legyenek. Bármennyire erőszakot kell

is tenni magamon, el kell érnem, hogy megbocsáss: biztos oltalmazót csak benned nyerhetek. Enre gondolva szálltam egy éjszakán a kalózhajóra. Teljesen gyanútlanul, semmit se sejtve. Vagy ha mégis sejtettem valamit, lebecsültem a veszélyt. Úgy éreztem, talán még jó is, ha beleélem magam a szerepembe egy kicsit; egyszerűbb, kényelmesebb, hitelesebb, mintha szünet nélkül résen kell lennem. Túlságosan messze voltam még, nem érezhettem igazán, hogy feléd hajozom.

Később kezdett csak változni minden. Más lett az ég, mások a felhők, más a tenger színe, rég elfeledett illatokat sodort felém a szél. Száraz homoktól perzselt levegőt, olajfák és cédrusok lehetetét éreztem — vagy csak képzeltem inkább. Mindinkább úgy éreztem magam, mint aki valami számára pótolhatatlan tárgyat veszített el nagyon régen, de csak most vette észre a hiányt, mert mindeddig nem volt szüksége rá. De mert észrevette, egyszerre mindennél fontosabb lett számára, hogy mielőbb fellelje elvesztett kincsét. Nem azért, hogy hasznát vegye, hanem mert nélküle csonkának érzi magát. Hogy valaki elveszítse a lábát vagy a kezét, de ne érezze mindjárt, hanem csak hosszabb idő után — el tudod ezt képzelni, vén rabszolgatartó? ... El tudod, hogyan tudnád. Éppen te ne lennél képes rá? Te, aki mindig is annyira fontos voltál a magad szemében, hogy egyszerűen fel se foghatod, hogy ne önmagadért légy fontos nekem? Akkor is, ha rongyokban és az éhségtől szédelegve térek meg hozzád. Ezért nem értheted, miért rémültem meg úgy, amikor átkelve a patakon, amelyen túl már a te legelőid, a te olajfaültetvényeid, a te végtelenbe nyúló gabonátábláid területnek el, egyszerre úgy éreztem, le kellene borulnom és megosókolnom a földet. Alig volt erőm visszatartani magam, lábam mintha rogyadozni kezdett volna, szinte már hajoltam is le, mikor belém nyilallott, hogy nekem már rég semmit se jelent és nem is szabad jelentenie, hogy a lábam a te földedet éri, ahogyan nem jelenthet nekem semmit semmiféle föld, semmilyen föld, bárhol járjak is, csak a föld, minden föld egyformán, ahol rabszolgák élnek. Ó nem, dehogyan is értheted a viadalmat. Nem értheted, miért rémített meg az aggodalmam arra a gondolatra, hogy talán viszont se láthatlak már, hiszen a gondosan fésült, selymesen omló szakállad már akkor is jóságosan és pátriárkásan fehér volt, amikor eljöttem tőled. Megrémültem, elfeledtem, hogy halhatatlan vagy. Ó egek, kiállítottam föl, hiszen én nem azért tértem vissza, hogy viszontlássalak. Bátyáim bizonyára éppúgy menedéket nyújtanak nekem, ugyanúgy a keblükre ölelnek, ahogyan magad is tennéd. Vagy legalábbis megtűnnek, talán még messziről jött idegenként is, koldusként, rabszolgaként, ha nem ismernek föl, s nem hiszik el, hogy én tértem vissza a múltból. Mert erre is gondoltam közben; meg arra, hogy legjobb lenne talán ismeretlennek maradni, akkor is, ha életben vagy még, anélkül térni meg hozzád, hogy megszerezném neked a viszontlátás örömét, távoli jövevényként húzódni meg oltalmad árnyékában a Gyűlölt Város bosszúja elől... És mégis, türelmetlen belső reszketéssel, szüntelenül a bennem feltámadt hangodat hallottam, s hallani szerettem volna mielőbb a valóságban is. Változott-e valamit az elmúlt húsz esztendő alatt? Rekedtebb lett-e, reszketőbb, sípolóbb, elcsuklik-e vagy megkeményedik, mikor a belépőben elveszettnek hitt fiadra ismersz? Belül, a szíved mélyén is megbocsátasz-e vagy csupán kime-

ríthetetlen kegyességed folytán teszel majd úgy, mintha megbocsá-
tanál? Egyre ilyeneket kérdeztem magamtól, és mert nem értettem,
miért fontos nekem mindez, ha csupán ottalmazóként van szükségem
rád, lázasan kezdtem el kutatni magamban egykori haragom után. Mind-
hiába, nem találtam rá. Még azután sem, hogy Aisát viszontláttam...

Aisa, igen, hosszú-hosszú évek után első ízben talán a kalózhajó
fedélzetén jutott eszembe. Úgy emlékszem, már közel a parthoz, hazai
széltől életre keltve, mégis élettelenül. Épp csak felmerült bennem,
hogy netán vele is találkozhatok, feltéve, hogy a tulajdonodban ma-
radt. De ugyanakkor mindegy is volt, viszontlátom-e. Annyi év után,
csúnyán és öregén. Mert amennyire elképzelhetetlen volt, hogy te más-
milyen lehess, mint amilyennek utoljára láttalak, ugyanolyan tisztán
éreztem, hogy ennyi idő után semmi se maradhatott a régi Aisából.
Ilyennek is láttam viszont, nyomban azután, hogy földjeidre lépve az
első pásztortanyára értem. Testes lett, hat gyermek anyja, megeresz-
kedett húsú és nagyon rabszolga. Az a fajtája a rabszolgának, akinek
élete elég tűrhető ahhoz, hogy tisztelje urát és parancsolóját, amiért
az kezdettől fogva elég kegyes volt hozzá ahhoz, hogy atyai ajándék-
ként éppen felserdült fiának ágyába tegye. Akinek azután távoli etióp
hegyekről, fekete borsátrak közt legelésző nyájakról és banna bőrű
szabad pásztoraikról mesélt. Fegyveres idegenekről, akik messze hur-
colták. Kegyes úrhoz és kegyes úr fiához, akit anélkül zavart meg a
tört nyelven elmondott rabszolgameséivel, hogy akarta volna, így in-
dítva el a Tráciai felé, azon a távolba sodró kanyaron, amely végül is
ide tért vissza hozzád. Mert az elakadó szavával, a folyton megbicsakló
mondataival mindenképpen Aisa tanított meg rá, hogy az ember mindig
ember, akkor is, ha rabszolga, és szította fel bennem a lázadás para-
zsát. Ha nem mesél nekem a népéről és a dűsfüvű völgyről, ahová
sohase juthat vissza többé, ha nem énekel együgyű kántáló dalokat
számomra érthetetlen nyelven, talán mindörökre természetesnek ve-
szem az ajándékozó jóságodat, a hatalmadat, azt, hogy élet és halál
ura vagy azok fölött, akiknek valamikor valahol megvolt a maguk dűs-
füvű völgye. Vagy az apáiknak, a nagyapáiknak, a dédapáiknak. Mert
mintha csak Aisa elveszett völgyét akartam volna visszaszerezni, ami-
kor a szabadságát kértem tőled, azt, hogy az igazi asszonyom és a
gyermekeim anyja lehessen. Áldásoddal elismert unokáid anyja és nem
az ajándékosd csupán. Vagy inkább így akartam bosszút állni rajtad az
elveszett völgyért. Aisa elveszett völgyéért, de Aisa nélkül, mivel Aisa
rettegett a haragodtól, hú maradt urához, mármint hozzád, az igazihoz,
aki megfizette az árát. Engedelmesen belenyugodott rendelésedbe,
hogy nyájaid felügyelőjének asszonya legyen. Mivel te nemcsak kegyes
és igazságos voltál hozzá, de végtelenül bölcs is egyben, tudtad, hogy
semmiért se hibáztatható, nem büntethető a lázadásomért. Vagy csak
nem szeretted annyira, hogy haragodat rajta töltsed ki? Azután, hogy
egy éjszaka elhagytam a házat és az aranyaidból is sokat magammal
vittem. Így valahogy történhetett, hiszen te mindig megmaradtál válto-
zatlanul.

Aisa változott csak, ezért kellett neki rám ismernie. Miután elő-
ször bizalmatlanul nézett rám, azzal a főlényel, ahogyan a megbíz-
ható házicselédék mérlik végig a küszöb elé szemtelenkedő idegen

éhenkórászt, a messziről jött és lerongyolódott vándort. Mielőtt megkérdeztem volna tőle, csakugyan te vagy-e ura a földeknek, melyeken járok. Ekkor nyílt meg az arca, futott hozzám és ölelt meg, hű cseléd módjára, gazdasszonyosan, testesen és izzadságszagúan. Később meg, miközben a nyájaid felügyelőjének házába vezetett, mosdóvizet hozott, étellel kínált, arcán buzgón lepergő együgyű cselédkönnyekkel, szakadatlanul fecsegett. Hogy milyen kegyes volt hozzá az Úr, mert íme visszavezérelte fiadat, akit halottnak hittél. Tőle tudtam meg, hogy annak hittél, bármennyire mondta is neked, hogy egyszer még visszatérek, mert aki olyan jóságos és kegyes, ahhoz az Úr is csak jóságos és kegyes lehet. Hallgattam és néztem rá, egykori vonásait kerestem a szétfolyt, tunyán jóindulatú arca mögött, mintha annak ellenére, hogy számítottam rá, nem tudnék az átváltozásába belenyugodni. Aztán az én könnyeim is megeredtek, ám mégsem azért, hanem mert boldog voltam — boldog, hogy csakugyan viszontláthatlak. Eszembe se jutott téged hibáztatni a megváltozott Aisáért, nem lázadoztam a hatalmad ellen, amivel ilyené formáltad át, egyszerűen csak ittam a szavait, ahogyan rólad, egyre csak rólad mesélt. Valahányszor pedig elhallgított egy pillanatra, nyomban kérdésekkel árasztottam el: jó egészségben őrzött-e meg az Úr, megviseltek-e a hosszú esztendők? Megengesztelődsz-e irántam és mikor inkább? Akkor leszel-e kegyesebb hozzám, ha váratlanul toppanok eléd, vagy ha hazatérésem híre előttem érkezik hozzád? Ártalmadra lehet-e a váratlan viszontlátás öröme vagy keserősége? Mintha kezdettől fogva tudomásul vettem volna, hogy rólad van csak szó és ez így is van rendjén.

Később, Aisa házánál megbocsátó kegyelmedre várva, ébredtem csak rá, hogy résen kell lennem. Nehogy beleessem a verembe, amelyet számomra ástál. Ekkor jutott csak eszembe, hogy a Tráciaira gondoljak ismét, és hogy csakis rá kell, csakis rá szabad gondolnom, szakadatlanul rá: a táborára, a csatáira, a halálára, a hatezer megfeszítettre a Capua és Róma közötti úton, szüntelenül ott kell lebegniük a szemem előtt, ha nem akarom elveszíteni magam. — És rájuk is gondoltam. Amíg csak át nem léptem a házad küszöbét.

Mielőtt meg nem láttalak. Mielőtt székedből felállva, kicsit hajlottan, de lassú méltósággal el nem indultál felém. Miközben én még hozzád futni is elfelejtettem. Álltam csak és néztelek, annyira néztelek, hogy egyre kevésbé láttalak a könnyeimen át. Nem a hamisak fátyolán át, nem azokon át, amelyekre számítottam, s amelyeket akartam is, hanem a nemakartakon, az igaziakon. A boldogokon, a nyájához és pásztorához megtért bárány, az ura és parancsolója lábához boruló rabszolga bűnbánó könnyein át. Mert akkor, mint a vihar, egyszerre egész testemet rázni kezdte a zokogás, csak úgy magától, minden akarás és megtervezettség nélkül, íte meg lehajoltál hozzám és felemeltél a földről. Ekkor láttam csak az arcodat, az atyaián jóságos tekintetedet és benne a magamét, a megtörtet, az alázatosat, a gyűlöleteset, nem a tükörképemet a szemed bogarában, hanem az arcom visszfényét az arcodon, amely elárulta nekem, hogy most véglegesen és menthetetlenül olyannak látsz, amilyennek mindig is szeretted volna látni, olyannak, amilyenként a Tráciai legyőzött harcosai sohase néztek a legyőzőjükre, — akkor se, ha kegyelemre ítélték őket. Ekkor értettem

meg, hogy amióta csak messzi földről elindultam feléd, egyet akarok csak, visszatérni hozzád, leborulni előtted és sohase menni el többé. És egyszer olyan lenni, mint te vagy, jóságos, bölcs, igazságos és tévedhetetlen.

Fekszem a régi ágyamon, a régi szobámban.

*

Dél felé találtak rá. Semmit se rúgott ki magából, egyszerűen csak térdre ereszkedett, elengedte magát. Vagy inkább úgy hatott, mint aki mindenáron térdelni akar, s ezért feszíti meg az ablak rácsára erősített övét, amely testsúlyát megtartva, megakadályozta, hogy térde a földet érje. Térde és a szoba földje közti egészen keskeny résnyi levegő volt csupán.

1974.

